УДК 35: 639.1(477) «18/19»

Проців Олег

Історія організації мисливської освіти у Галичині кінця XIX – початку XX століття

Анотація

У статті висвітлено державне регулювання, правозастосування, мисливської освіти Галичини кінця XIX – початку XX століття. Проведено аналіз методики викладання навчальних предметів, правила вступу у навчальні заклади, поведінки студентів під час навчання. Виявлено гуманітарні, політичні, економічні чинники, які впливали на форму та якість освіти.

Ключові слова, Галичина, мисливство, навчання, освіта

Постановка проблеми. Інноваційні технології, навчання кваліфікованих кадрів у галузі мисливського господарства сприяє ефективності галузі. Дослідження зазначеної проблеми в історичному контексті дасть змогу врахувати позитивний історичний досвід при організації підготовки працівників галузі.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. Проблема правового регулювання ветеринарних аспектів у мисливському та рибальському господарстві Галичини досліджуваного періоду висвітлювалась у журналах «Ловець», «Сильван», «Ловець польський», «Окульник», стенограмах засідань Галицького сейму, збірках законів, статистичних довідниках Галичини досліджуваного періоду.

Мета дослідження – дослідити державне регулювання освітніх послуг при підготовці фахівців у галузі мисливського господарства Галичини кінця XIX – початку XX століття та практику його правозастосування.

Для досягнення поставленої мети потрібно вирішити такі завдання:

- провести аналіз діючих нормативно-правових актів Галичини, що врегульовували питання надання освітніх послуг у галузі мисливського господарства;

- проаналізувати практику правозастосування органами державної влади, освітніми закладами надання освітніх послуг;

З розвитком науково-технічного прогресу у Галичині кінця XIX – початку XX століття зростає роль науки та навчання персоналу, який повинен оволодіти відповідними навиками для його повсякденного використання при виконанні своїх професійних обов'язків. Для цього закладаються і використовуються вищі навчальні заклади Австрії, де мала змогу вчитись еліта Галичини, громадяни якої були її підданими. Так, відповідно до Розпорядження міністра рільництва Австрії від 24 лютого 1873 року у Відні створюється рільнича академія. Відповідно до статуту Академія готувала управлінців з найвищим рівнем освіти, які могли управляти як приватними, так і державними маєтками, викладачів та вчителів у галузі лісництва та сільського господарства. Зрозуміло, що мова викладання тут була німецькою, тоді як у Галичині розмовляли українською та польською. Більше того, німецькі слова засмічували польську мисливську та лісову термінологію у науковому та повсякденному вжитку [1]. Тож місцева галицька мисливська еліта була обурена засиллям німецькомовної мисливської термінології у Галичині і для нівелювання цього чинника вирішила видати польський мисливський термінологічний словник [2].

Головними предметами, які вивчали на лісовому факультеті у Віденській академії були: методологія лісової науки, використання хімічних засобів, догляд за лісами, використання лісів, наука вимірювання деревини (таксація), визначення доходів від лісів та обрахування їх вартості, управління лісовим господарством, охорона лісів з огляду технічного та правового, лісова інженерія, механічна технологія, хімічна технологія, суспільні науки. До теоретичних предметів були віднесені: математика, геодезія, креслення, мінералогія, геологія, ґрунтознавство, кліматологія, загальна ботаніка, фізіологія рослин, загальна зоологія, загальна фізика, загальна хімія, механіка.

Допоміжними вважались наука про полювання, будівництво, бухгалтерія, економіка, історія і лісова статистика, законодавство [3]. Важливу роль у цьому процесі починає відігравати і статистика. Зокрема, для узагальнення результатів ведення мисливського господарства у Галичині, починаючи з 1874 року, відповідно до розпорядження Міністерства рільництва Австрії започатковується ведення мисливської статистики, яка включала статистику добутої дичини, чисельність мисливського персоналу, господарські показники, завдані збитки сільськогосподарським угіддям дикими тваринами [4].

Поступово хвиля лісової науки докотилась і до Галичини. Так, була організована Болехівська лісова школа відповідно до рескрипту Міністерства рільництва Австрії від 2 серпня 1882 року L 9209, навчання у якій почалось 1 жовтня 1883 року. Як визначалось у рескрипті, нижча лісова школа у Болехові була призначена для навчання молоді на помічників лісничих для роботи в лісовій охороні відповідно до програми і плану навчання. Навчались у школі лише жителі Галичини та Буковини.

У рескрипті визначались предмети навчання, а саме: рахунки (математика) - учні повинні були засвоїти додавання цифр у галузі лісництва та мисливства, підбивання матеріальних і грошових активів, ведення бухгалтерських книг, вміння проведення грошового аналізу з використанням логометричної лінійки. У геометрії вони повинні були засвоїти вимірювання лісосік та деревини. У діловодстві потрібно було засвоїти ведення документації, креслення, нанесення карт, планів, вміння позначити гору, долину на карті. З практичних завдань виділялось закладання лісосік, очистка молодняків, закладання лісових шкілок. Крім того, викладалось лісове та мисливське законодавство, цивільний кодекс. Окремим предметом вивчалось мисливство. У першому півріччі проводилась теоретична підготовка у приміщенні школи, а у другому півріччі – практична у лісі. Всі предмети викладались на польській мові, але для того, щоб краще вивчити німецьку мову два предмети викладались німецькою.

Керівник школи призначався відповідно до розпорядження Галицької дирекції державних лісів і домен, а відповідно вчителів на роботу приймав

директор школи. Доволі бюрократична процедура була затверджена для прийому абітурієнтів. Так, відповідно до затверджених правил прийому абітурієнт повинен був мати 18 років і до першого серпня подати документи до Галицького дирекції лісів і домен у Львові, щоб до половини вересня можна було зробити подання до Міністерства рільництва. Претендентам, які бажали поступити до школи і мали бажання отримувати стипендію, повинні були долучити до заяви наступні документи:

1. Свідоцтво про народження
2. Свідоцтво повітового лікаря про придатність до лісової служби в горах.
3. Довідку про володіння польською і німецькою мовами,(письмово й усно).
4. Довідку, про успішне закінчення школи.
5. Довідка про проходження претендентом хоча б дволітньої практики на лісових роботах.
6. Посвідчення про проживання у певній гміні
7. Характеристику про моральні якості
8. Довідку про майновий стан (недостатній) у випадку, якщо претендент має намір отримати державну стипендію
9. Довідку від родини або опікунів з зобов’язанням утримувати претендента на протязі 11 місяців.

Крім поданих довідок абітурієнти повинні були ще й скласти екзамен у школі в Болехові або в дирекції лісів у Львові.

По закінченні навчання наприкінці серпня кожного року відбувався публічний екзамен з метою перевірки результатів навчання. Слід відмітити, що Австрійське Міністерство рільництва залишало за собою як право, так і обов’язок направити свого представника на екзамен. Особи, які успішно пройшли екзамен, отримували дипломи, які підписував перевіряючий з міністерства. Але слід відмітити, що після здачі випускних екзаменів у серпні учні були зобов’язані у вересні зробити ремонт школи і лише тоді її покинути.

Відповідно до затвердженого внутрішнього порядку визначалось, що контроль за діяльністю школи здійснює дирекція державних лісів та домен у Львові, а керівник школи підпорядковувався керівнику дирекції лісів.

Керуючий дирекції лісів мав право у будь-який час проінспектувати діяльність школи. Згідно внутрішнього розпорядку учні під час навчання вставали о шостій годині ранку, а при гарній погоді – о п’ятій, одразу застелювали ліжко, чистили одяг. Під час холодів учні відразу розпалювали в порядку черги пічку, а тоді вже снідали. На все учням виділялась одна година, після чого вони повинні були пройти у клас і готуватись до навчання. Обід призначався на 12 годину, вечеря – на 7 годину взимку та на 8 годину влітку. В залежності від пори року визначалась і тривалість обіду: влітку на обід виділялось дві години, взимку – лише одна. Причина сезонних розбіжностей була банальною – відсутність у той час електричного освітлення, а навчання доцільніше та ефективніше було проводити у світловий період доби, не застосовуючи штучного освітлення із свічок чи гасових ламп. Навіть у правилах навчання передбачалось використання для навчання письма та креслення першу половину дня.

Загалом навчання тривало з сьомої години ранку до сьомої години вечора з двогодинною чи годинною перервою на обід. Години з 19.00 до 22.00 учні мали право використовувати на власний розсуд, але, щоб вийти за межі території школи, потрібно було отримати дозвіл керівника школи. Вихідними у школі вважались неділі та великі релігійні свята. У цей день учні були зобов’язані бути присутніми у церкві на Літургії, а також могти вирішувати приватні справи, самостійно виконувати домашнє завдання. Після обіду учні мали право організувати різні розваги: зайнятись музикою, гімнастикою, грою, стрільбою у тирі.

Після зарахування до школи кожен учень отримував ліжко у кімнаті, простирадло, подушку, крісло, вішак, миску для вмивання, посуд. Визначалось також місце у їдальні. Питну воду, рушники забезпечували собі самі учні. Місце для вмивання знаходились за навчальним та господарським корпусами.

Також кожен учень повинен був мати власні ніж, ложку та вилку. Інші приладдя для їжі – миски, казанки були власністю школи. Крім того, учні повинні були мати дві різні форми одягу: одну – для навчання, іншу – для практичних занять у лісі, при чому форма для практичних занять у лісі повинна

бути такою ж, як і у державних гайових, лише без відповідних службових відзнак. Прати одяг та ремонтувати учні повинні були за свій кошт. Також за власні кошти вони купували свічки чи гас для гасових ламп, зошити, книжки. Однак, з метою покращення матеріального стану учнів за їх роботу у лісі під час практики їм виплачувалась грошова винагорода. В приміщенні інтернату учні самі утримувати чистоту, прали свій одяг. У школі панували досить демократичні відносини. Так, хоча й річний кошторис затверджувався директором школи, але при його складанні дослухались і до думки учнів.

Велика увага приділялась практиці. Для практичних занять по мисливству, учням дозволялось навіть мати приватну мисливську зброю, яку слід було зберігати у директора школи. Цікавим є той факт, що школа давала не лише практичні навики по роботі у лісі, але й, сприяла фізичній формі майбутніх лісників: харчування на практиці для учнів школи було таким же, як для працюючих у лісі. Більше того, при проходженні практики у лісі учні залучались до приготування їжі.

У школі передбачались суворі правила щодо протипожежної техніки безпеки, зокрема, тютюнопаління врегульовувалось окремою інструкцією. Якщо учень захворів, він одразу повідомляв про це керівника школи, який вживав заходів щодо його лікування.

Існували у школі дисциплінарні приписи. Учні повинні були підкорятись всім вчителям, виконувати їх розпорядження та поважати, добре вчитись. За невиконання дисциплінарних вимог передбачались покарання, про що вівся навіть відповідний реєстр. Серед видів покарань були: догана, особиста розмова (так званий «виклик на килим», сувора догана, домашній арешт під час вихідних, арешт в окремій кімнаті, виключення зі школи. Можливість оскарження покарання не передбачалась. Виключення зі школи за погану поведінку та чи за невиконання навчальної програми дозволялось, але лише після погодження з керівником дирекції лісів у Львові.

З відкриттям школи у 1883 році було набрано 15 учнів. За навчання десятьох з них оплачувала держава за у сумі від 200 до 250 золотих, тоді як повний курс навчання коштував 300 золотих. Відповідно доводилось

доплачувати 100 – 50 золотих. Решта 5 учнів мала право навчалась як за власні кошти, так і за кошти інших організацій [5]. (майже як сьогодні державна і платна форма навчання – прим. О.П.)

У 1908 році відбуваються урочистості святкування 25-річчя лісової школи у Болехові, на які були запрошені випускники школи. Вартість для участі у святі становила 10 крон [6]. Слід зазначити, що школа за вказаний період мала свої злети і падіння. Так, чисельність її слухачів у 1908 році скоротилась до 12 осіб [7]. Крім того, головною причиною організації лісової школи у Болехові було те, що випускники Львівської лісової школи не хотіли йти на низькі посади у лісовому господарстві [8]. У 1912 році кількість учнів зросла до 18 [9]. Однак, тогочасні фахівці відзначали, що рівень знань випускників школи не відповідав вимогам ведення лісового та мисливського господарства, а низький професійний рівень та мала заробітна плата змушувала у нечесний спосіб поповнювати власний бюджет [10], але на всю Галичину лише у Болехівській школі та рільничій школі у Дублянах викладалась наука про розведенню риби [11].

Велась велика робота по навчально-методологічному забезпеченню учнів школи. Так, для випуску навчальної літератури організовувались спеціальні конкурси. Зокрема, в оголошенні журналу «Сильван» у 1904 році було оголошено Дирекцією державних лісів у Львові конкурс про написанню підручника для лісової школи у Болехові. Підручник повинен був містити ті предмети, які вивчались у Болехівській лісовій школі. Рукописи можна було здавати до 31 вересня 1906 року. За перше місце була призначена премія у 600 крон, а за друге – 200 крон. Переможця визначало Міністерство рільництва у Відні, який крім нагороди повинен отримувати субвенцію для друку підручника за умови, що виправить помилки, на які вкаже Міністерство [12].

Через рік після організації Рільничої академії у Відні у 1874 році у Львові організовується Вища крайова школа лісового господарства. У перші десятиліття її існування чисельність учнів не перевищувала 50 осіб. Після закінчення навчання учні повинні були здати екзамен. У 1910 році термін навчання становив три роки, навчальний рік тривав з 1 жовтня по 31 липня.

Навчання було платним і в середньому становило 70 крон на місяць. Слід відмітити, що вартість одного кілограма м'яса у той час складав на Львівському ринку біля 2 крон [13]. Учням, які добре навчались, надавались різні стипендії та допомоги вже через півроку навчання. Вимоги до абітурієнтів були наступними: вік 17 років; особи, які успішно закінчили 6 класів гімназії, або реальної школи, приймались до школи без вступних іспитів, інші повинні були їх здати. До вступного екзамену допускались лише ті, хто успішно закінчив щонайменше 4 класи гімназії. Особи, які закінчили гімназію, приймались одразу на другий курс, з умовою, що вони покажуть хороші результати з таких предметів, як хімія, геологія, ботаніка, зоологія. Вступні екзамени складались з математики, географії, польської мови. Документи для вступу слід було подати до 15 вересня за адресою м. Львів, вул. Святого Марка, 1 [14]. У школі за підтримки Галицького мисливського товариства з 1882 року діяв мисливський музей [15]. Серед експонатів була стара зброя різних систем, різні знаряддя для полювання, а саме: сітки, сильця, конфісковані у браконьєрів, а також різні мисливські трофеї [16]. Керівник школи – Генріх Стшелєцький на з'їзді Галицького мисливського товариства відзначав, що мисливство у школі викладається з 1880 року. Не зважаючи на те, що вивчення лісового господарства вимагало багато часу, все ж навіть за відсутності такої дисципліни як «Мисливство» на уроках зоології учні ознайомлювались з мисливським законом, вивчали, коли можна добувати мисливських тварин, заходи для догляду за дичиною, правила поводження із зброєю [17].

На відміну від сучасної освіти закінчення школи не означало автоматичне отримання диплому. Так, у 1900 році кількість професійних працівників, які були зайняті у лісовому господарстві Австрії, становила 36106 осіб, з яких тільки 9816 були дипломованими [18]. А у 1908 році в Австрії на професійній основі займалось мисливським господарством 5374 особи, які отримали диплом, 4595 осіб, які провалили випускний екзамен і не отримали диплом [19].

З розпадом Австро-Угорської монархії Галичина відходить до Другої Речі Посполитої, за правління якої у селі Лукавець Стрийського повіту

організовується приватна мисливська школа. Навчання у цій школі тривало за бажанням учнів від одного до двох років. Після однорічного навчання та успішного складання іспиту випускник отримував професійну кваліфікацію помічника ловчого, а після дворічного – кваліфікацію ловчого. Заслуговує на увагу практика навчання. Зокрема, якщо підловчий відпрацював п'ять років за спеціальністю, він мав право без додаткового навчання здати відповідний іспит у школі і отримати кваліфікацію ловчого. Місячна оплата навчання становила 100 злотих, за яких у той час можна було купити біля 50 кг м'яса [20]. Умовою для прийому до мисливської школи була базова освіта претендента завершення 7 класів у школі або 4 класів гімназії та вік від 17 до 25 років [21].

У 1928 році у Станіславові організовується Станіславівський мисливський інститут, який займався виключно наданням консультативної теоретичної та практичної допомоги власникам мисливських господарств [22].

Висновки

Наприкінці XIX століття у Галичині мисливське господарство розвивалось чи ненайгірше з усіх країн Австро-Угорської імперії. Органи державної влади, власники мисливських господарств намагались використовувати позитивний досвід європейських країн у сфері організації мисливського господарства. Ефективне ведення мисливського господарства можливе лише у з використанням наукових інновацій, які спроможні втілити кваліфіковані спеціалісти. З кінця XIX ст. у Галичині з метою підготовки фахівців у галузі мисливського господарства було організовано низку навчальних закладів. Головним навчальним закладом з підготовки спеціалістів в Австро-Угорській імперії була рільнича академія, а у Галичині – Львівська лісова школа. Нижчий рівень посідали Болехівська лісова школа, приватна мисливська школа у селі Лукавець Стрийського повіту, рільнича школа в Дублянах, в якій функціонували лише курси з розведення риби.

Список використаної літератури

1.Wyżcza szkoła lasowa we Lwowie//Łowiec. – 1910. – № 17. – s.207.
2. W sprawie oczyszczenia języka łowieckiego//Łowiec – 1910. – №4. – s.40-41.

3. Alegaty do sprawozdań stenograficznych drugiej sesyi ósmego periodu Sejmu Krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskiem z roku 1873. – Lwów, 1873, – S.127-128.
4. Starkl J., Fiszer Z. Powszechna wystawa krajowa 1894 r. i siły produkcyjne kraju: Łowiectwo i rybactwo / Juliusz Starkl, Zygmunt Fiszer. – Lwów: Wydział krajowy, 1896. – S. 27-28
5. Dziennik ustaw państwa dla królestw i krajów w radzie państwa reprezentowanych. – Wiedeń, 1893. – S.225-235.
6. Ogłoszenia//Sylwan. – 1908. – № 1. – S.136.
7. Ukrajowienie lasóv państwowych// Sylwan. – 1908. – № 8-9. – S.192.
8. Ukrajowienie lasów państwowych//Sylwan. – 1912. – № 11. – S.268.
9. O założenie akademii lasowej w kraju// Sylwan. – 1912. – № 2. – S.43.
10. O stosunkach łowieckich w Galicyi //Łowiec Wielkopolski. – 1909. – № 17. – s.296-299.
11. Szkoły rolnicze i nauka rybactwa // Okólnik. – 1893. – № 7. – S.8.
12. Obwieszenie // Sylwan. – 1904. – № 4. – s.103-104.
13. Sprawozdania statystyczne za miesiąc Styczeń 1911. – Kraków: Biuro statystyczne, 1911. – 4s.
14. Wyżcza szkoła lasowa we Lwowie//Łowiec. – 1910. – № 17. – s.207.
15. Krogulski S. Pół wieku: Zarys działalności Małopolskiego towarzystwa łowieckiego 1876–1926 / Seweryn Krogulski. – Lwów: Małopolskie towarzystwo łowieckie, 1929. – S.23.
16. Sprawy galic. towaryzstwa łowieckiego //Łowiec. – 1882. – № 11. – s.161.
17. Sprawozdanie stenograficzne z Walnego zgromadzenia galic. Towarzystwa łowieckiego z dnia 14. października 1882//Łowiec. – 1882. – № 11. – Dodatek nadzwyczajny do N 11.
18. Ze statystyki łowieckiej// Łowiec. – 1904. - № 23. – S.296.
19. Rożyński F., Dr. E. Schechtel Ekonomiczne znaczenie łowiectwa dla naszego kraju. – Warzsawa:Nakładem polskiego towarzystwa łowieckeigo, 1921. S.17.
20. Sprawozdania statystyczne za miesiąc Styczeń 1925. – Kraków: Biuro statystyczne, 1925. – 4s.

21. Prywatna szkoła łowiecka//Łowiec Polski – 1929. – № 19 . – S.325.
22. О.Р. Проців З історії діяльності Станіславівського мисливського інституту// Науковий вісник НЛТУ: збірник науково-технічних праць. Вип. 20.14. – Львів, 2010. – С. 352-357.

Проців О.Р. Історія організації мисливської освіти у Галичині кінця XIX – початку XX століття // Всеукраїнський журнал «Лісовий вісник» 2016 № 5 (56) С. 16-17.

Проців О.Р. Історія організації мисливської освіти у Галичині кінця XIX – початку XX століття // Всеукраїнський журнал «Лісовий вісник» 2016 № 6 (57) С. 16-17.